

5. Пустовіт Л. О. Словник іншомовних слів / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2000, – 1017 с.
6. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) / А. Ткаченко. – К.: Київський ВПЦ університет, 2003. – 448 с.
7. Толкин Дж. Р. Р. Властелин колец / Дж. Р. Р. Толкин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://royallib.ru/book/Tolkien_John/vlastelin_kolets_perevod_v_s_muraveva_a_a_kistyakovskogo.html

Поліщук О.Л.

аспірант,

Науковий керівник: Галич О.А.

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ГЕНЕЗА ТА РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ІСТОРІЇ В ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

Історики стверджують, що історія не має умовного способу. Проте у будь-яку історичну епоху знайдеться хтось, хто замислиться: «А що було б, якби...?». Це питання починає хвилювати мозок неординарного індивідуума і, не даючи вже йому спокою, приводить до сплеску уяви, яку вже не можливо зупинити. Саме в цей момент і народжуються різні варіанти існування альтернативних сценаріїв якихось історичних подій чи альтернативних моделей технічного, економічного, соціального чи будь-якого іншого характерів. Наприклад, можливість людської уяви беззаперечно може пофантазувати на теми: що було, якби Наполеон переміг у війні 1812 року? Який би вигляд мав сучасний світ, якби результати Другої Світової війни були діаметрально протилежними? Якою б зараз постала комуністична держава, якби Радянський Союз не розпався у 1991 році? Таких «якби» безумовно безліч, і саме пошуки відповідей на ці питання призвели до зародження жанру альтернативної історії в художній літературі.

Альтернативна історія зародилася ще у Давній Греції та Римі. Історик Тит Лівій у своєму трактаті «Історія Риму від заснування Міста» [1], що написаний приблизно у 35 році до н. е., висунув

гіпотезу, що Олександр Македонський не помер у 33 роки і присвятив декілька сторінок ймовірному, тобто такому, що міг відбутися за певних умов, походу Великого Завойовника на Рим у 323 році до н. е. Автор у своїй історичній праці зробив гіпотетичне припущення, що цей похід міг би закінчитися повною поразкою О. Македонського. Проте це скоріше можна назвати невеличкою альтернативною замальовкою всередині історичної праці. Однак це не заперечує права вважати Тита Лівія основоположником жанру альтернативної історії. «Ніщо, здається, не було мені так далеко, коли я почав цю працю, як бажання відступити від викладу подій у хронологічному порядку і розквітчувати свій твір всілякими відступами, для того, щоб подати приємні розваги читачу і дати спокій своїй душі; але при одній згадці про настільки великого царя і полководця в середині мене знову пробуджуються ті думки, що таємно не одного разу хвилювали мій мозок, і хочеться уявити собі, який наслідок могла би мати для римської держави війна з Олександром» [1, с. 516-517].

Роман Гальфрида Монмутського «Історія бріттів» [2], що написаний у XII столітті, за формою і підходом написання нагадує твір, виконаний у жанрі альтернативної історії. Автор намагався пояснити історичні претензії Нормандської династії на Британську корону, проте лет його уяви майже витіснило це завдання з твору. Гальфрид в своєму романі відніс королівський рід бріттів до останніх захисників Трої і ретельно простежив життя їх багаточисельних нащадків, фактично заповнивши власною альтернативною вигадкою білі плями, яка повністю поглинула реальну історію. Так письменник створив функціональну модель легендарного минулого Великої Британії. Ця модель настільки художньо у найвищому ступені викладена автором, що навіть Шекспір звертався до Гальфредовського сюжету про короля Ліра та його дочок, а не до справжніх історичних фактів.

У 1836 році у Франції під псевдонімом Луї Жоффруа (справжнє ім'я Луї Наполеон Жоффруа-Шато) був виданий роман «Наполеон і завоювання світу, 1812-1823: історія всесвітньої монархії» [3]. У творі автор змальовує історію Наполеонівської імперії, починаючи з війни 1812 року, наслідком якої повна поразка і капітуляція російських військ. Після цього зупинити Наполеона було вже не можливим, і до 1823 року його плани про всесвітню державу стали реальністю. Останню главу свого роману письменник присвячує

мистецтвам, що процвітали в його альтернативному 1832 році, зокрема він згадує про якийсь фантастичний роман, автор якого зобразив нереально існуючі події: поразку Наполеонівського війська у битві з англійцями поблизу нікому невідомого селища Ватерлоо.

У 20-ті роки минулого століття у жанрі альтернативної історії з'явився роман «Безцеремонний роман» [4], авторами якого є І. Гішгорн, В. Келлер, Б. Ліпатов. Сюжет роману полягає у тому, що сучасник письменників Роман за допомогою машини часу переноситься у XIX століття і допомагає наполеону отримати перемогу під Ватерлоо. Наслідком цього, на думку авторів твору, стала пролетарська революція, що відбулася на дев'яносто років раніше. Але на той час цим твором мало хто зацікавився і новий жанр літератури не закріпився. Перший твір у жанрі альтернативної історії іншого письменника того часу М. Первухіна «Друге життя Наполеона?» [5, с. 6-7] побачив світ у 1917 році в Москві, а його другий твір «Пугачов-переможець» [6] – вже у Берліні у 1924 році. Мабуть, це пов'язано з тим, що жанр альтернативної історії логічно не підлягав марксистським принципам детермінізму й закономірностям історичного розвитку. Проте альтернативна історія поступово ставала все популярнішою, належне в цьому треба віддати письменникам-фантастам.

Спражній сплеск альтернативної історії в художніх творах відбувся вже після завершення Другої Світової війни, коли багато хто почав ставити перед собою питання – чи реально було оминати такі трагічні для багатьох народів події. А саме розквіт художньої альтернативістики прийшовся десь на 60-ті – 70-ті роки XX століття. Тоді вийшли у світ твори, які з часом стали класичними, Філіпа Кінреда Діка «Людина у високому замку» (1962) – йдеться про те, що СРСР захоплено, США роздіблені, а Японія з третім Рейхом знаходяться у стані холодної війни і космічних перегонів; Отто Безіла «Якби фюрер це знав» (1966) – Німечина скидає на Японію атомні бомби і до 1960 року завершує світову війну, зображується постапокаліптична Європа; та цикл «Патруль часу» Пола Андерсона – розповіді про секретні організації, на меті яких стає запобігання вторгненню у їхній світ людей з майбутнього та діям, що можуть призвести до небезпечних змін історії. У всіх цих творах письменники зображували ймовірно можливий, альтернативний варіант розвитку людства.

Протягом ХХ століття серед зарубіжних письменників найпоширенішими АІ-темами були події, пов'язані з Наполеонівськими війнами та Другою Світовою війною, американською Війною за незалежність та громадянською війною. Серед них твори Еріка Нордена «Абсолютне рішення» (1973), Фредеріка Маллеллі «Гітлер переміг» (1975), Гаррі Тертлдава «Остання стаття» (1988), Роберта Харріса «Фатерланд» (1992) та інші.

Найвищий інтерес письменників до художньої альтернативістики припадає на кінець ХХ – початок ХХІ століття, і навіть не думає згасати в мистецькому сьогоденні. Яскравими зразками альтернативної літератури в Україні можна вважати твори Василя Кожелянка «Дефіляда», Олександра Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)», Галини Тарасюк «Цінь Хуань Гонь», Пилипа Станіславського «Повітряні чорнороби війни». Серед сучасних зарубіжних письменників, що пишуть у дусі альтернативної історії, можна назвати Стівена Кінга з його новим романом «11/22/63», Маріка Лернера «Мусульманська Русь», Сергія Анісімова «Варіант «Біс», Олександра Достовалова «По ту сторону», Олега Курильова «Убити фюрера», Гаррі Тертлдава «Агент Візантії» тощо. Сучасні письменники все частіше звертаються до написання творів у дусі альтернативної історії. У світовій літературі вже зараз можна простежити тенденцію зростання попиту на альтернативну літературу, котра в свою чергу виміщує з книжкових полиць читачів белетристику та стає поряд із документальною літературою. Насамперед це пов'язано із глобалізаційними процесами у світі, який став занадто мінливим, і щоб встигнути за ним, виживши у шаленому темпі сьогодення, людині необхідно навчитися робити прогнози на майбутнє, передбачаючи, який з можливих варіантів її найбільше буде влаштовувати. В принципі альтернативність є невід'ємною частиною нашого життя: кожної хвилини будь-яка людина постає перед вибором – зробити так чи можливо інакше. Людське життя – своєрідне перехрестя, від обраного шляху якого доля може докорінно змінитися. Така варіативність людського буття, ймовірна можливість існування різних альтернативних шляхів розвитку історичних сценаріїв і дала поштовх багатьом вченим для наукових досліджень альтернативної історії.

Список використаних джерел:

1. Ливий Тит. История Рима от основания города: В 3 т. – Том 1. Кн. – I – X / Сост. коммент. Н. Е. Богданская, Г. П. Чистяков. – М, 2002. – 702 с.
2. Монмутский Гальфрид. История бриттов. Жизнь Мерлина. – М.: Наука, 1984.
3. Норт Д. Наполеоновские войны. Что, если? – М. – Спб., 2002.
4. Гишгорн И., Келлер В., Липатов Б. Безцеремонный роман. – Спб: Художественная литература, 1991.
5. Первухин М. Вторая жизнь Наполеона // Журнал приключений. – М., 1917. – С. 6-7.
6. Первухин М. Пугачев – победитель. – Берлин: Медный всадник, 1924. – 472 с.

Прокойченко А.В.

викладач,

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

ПОНЯТТЯ «ДОМІНАНТА» ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО РОЗУМІННЯ

Поняття домінанти у науковий обіг вперше ввів психофізіолог О.О. Ухтомський, який стверджував, що саме принцип домінанти є фізіологічною основою концентрації уваги і творчого мислення [4]. Згодом поняття домінанти стало одним з найбільш поширених понять і в філологічній науці, що підтверджується його активним використанням в літературознавстві, лінгвістиці тексту і в психолінгвістиці. Це поняття активно використовували і теоретично обґрунтували представники російського формалізму (В.Б. Шкловський, Р. Якобсон, Б.М. Ейхенбаум, Б.В. Томашевський, Я. Мукаржовський), які поняття домінанти літературного тексту пов'язували насамперед з формою. Так, представник російської формальної школи Б. Ейхенбаум вважав, що художній твір – результат складної боротьби різних формуючих елементів. Ці елементи не просто співіснують і не просто відповідають один одному. В залежності від загального характеру стилю той чи інший елемент має значення організовуючої *домінанти*, яка панує над іншими і підпорядковує їх собі [5]. Більш точне визначення поняття